KAO MING-K'AI

Zagadnienie normalizacji wyrazów pochodzenia obcego we współczesnym języku chińskim*

I

We współczesnym języku chińskim jest stosunkowo dużo wyrazów pochodzenia obcego. Według niepełnych danych statystycznych — nie licząc nazw osobowych, nazw geograficznych oraz terminów ściśle naukowych — jest ich około tysiąca pięciuset. Wyrazy pochodzenia obcego wzbogacają materiał leksykalny współczesnego języka chińskiego. Nie znaczy to jednak, że wszystkie wyrazy pochodzenia obcego są dla rozwoju języka chińskiego w jednakowym stopniu pożyteczne. Są wśród nich takie, które nie zgadzają się z wewnętrznymi prawami rozwojowymi języka chińskiego, które stanowią przeszkodę w jego rozwoju i utrudniają jego normalizację.

W zakresie normalizacji wyrazów obcego pochodzenia wyłaniają się dwa główne zagadnienia. Po pierwsze, wielu wyrazom pochodzenia obcego odpowiadają w piśmie różne formy graficzne, a nawet jeden i ten sam wyraz przyswojony miewa różne postaci fonetyczne. Powoduje to liczne nieporozumienia i w pewnym stopniu utrudnia komunikatywną funkcję języka. Istnieją np. dwie różne formy graficzne wyrazu pochodzącego z rosyjskiego 'семинар': 習明納爾 *si-ming-na-êr* i 習明那爾 *si-ming-na-êr*. Podobnie istnieją dwie różniące się, nie tylko formą graficzną, lecz także wymową, formy wyrazu pochodzącego z niemieckiego 'Gestapo': 蓋世太保 *kai-szy-t'ai-pao* i 格殺打僕 *ko-sza-ta-p'u*. Zjawisko powyższe nie tylko przeszkadza czytelnikom, nie znającym wariantów graficznych tego samego wyrazu, ale utrudnia także zrozumienie słuchaczom, którzy nie znają różnych chińskich brzmień tego samego wyrazu obcego. Przytoczone wyżej przykłady rzucają światło na zamęt panujący w dziedzinie wyrazów pochodzenia obcego.

Po drugie, są takie wyrazy pochodzenia obcego, których fonetyczna i graficzna postać chińska koliduje z rdzennie chińską leksyką w tym sensie, że powoduje nieporozumienie. Przykładem może być 海波 *hai-p'o* pochodzące z angielskiej formy 'hypo-'. Jednakże taka forma pokrywa się z rdzennie chińskim

---

* Z chińskiego tłumaczył Mieczysław J. Künstler.

wyrazem znaczącym 'fale morskie' i użyta w znaczeniu odpowiadającym angielskiemu 'hypo-' powoduje liczne nieporozumienia.

A oto główne przyczyny, które spowodowały obecną sytuację w zakresie wyrazów pochodzenia obcego we współczesnym języku chińskim.

1. Różnice w propozycjach przyswojenia. Język jest tworem społecznym, zaś propozycja przyswojenia obcego wyrazu wychodzi zwykle od jednostek. Ta indywidualna „propozycja przyswojenia" powinna odpowiadać realnym potrzebom społeczeństwa; powinna też zgadzać się z prawami rozwoju danego języka. Dopiero wtedy, przyjęta przez społeczeństwo, może stać się faktem językowym. Propozycja przyswojenia wyrazu obcego może nie zostać przyjęta przez społeczeństwo. Może się też zdarzyć, że równocześnie powstanie kilka propozycji przyswojenia danego wyrazu obcego. Mamy wtedy zjawisko współistnienia różnych form tego samego wyrazu obcego. Kiedy np. Chińczycy zaczęli sobie przyswajać wyraz angielski 'chocolate' i wyraz rosyjski 'семинар', powstało najpierw osiem różnych form pierwszego i dwie różne formy drugiego wyrazu. Niektóre z równocześnie istniejących form mogą jednak nie zgadzać się z wewnętrznymi prawami rozwoju języka chińskiego. Zanim jedna z kilku istniejących form zostanie przyjęta przez społeczeństwo jako obowiązująca, współistnienie różnych form tego samego wyrazu pochodzenia obcego jest zjawiskiem nieuniknionym. Problem ten jest szczególnie skomplikowany w języku chińskim zarówno ze względu na silne zróżnicowanie dialektalne, jak i ze względu na szczególny charakter pisma chińskiego.

2. Wpływy dialektalne. Rozwój języka pozostaje w ścisłym związku z rozwojem społecznym. Kontakty językowe, a co za tym idzie przyswajanie sobie wyrazów obcych, zależą od określonych warunków historycznych. Przy kontaktach między narodami posługującymi się różnymi językami (np. kontaktach z ludami sąsiadującymi) przyswajanie wyrazów obcych jest nieuniknione. We wszystkich prawie dialektach języka chińskiego są wyrazy pochodzenia obcego. Jest ich szczególnie wiele w dialektach prowincji nadmorskich: Kuangtung, Kiangsu, Fukien i Czekiang, gdzie wiele wyrazów pochodzenia obcego pojawiło się na skutek stałych kontaktów handlowych z cudzoziemcami.

Część takich wyrazów pochodzenia obcego należy tylko do słownictwa danego dialektu; jednak większość wyrazów pochodzenia obcego przeniknęła do słownictwa ogólnonarodowego. Jeżeli jednak w języku ogólnonarodowym istnieje już dany wyraz pochodzenia obcego, to w wypadku przejęcia obcego wyrazu tego samego pochodzenia z dialektu do języka ogólnonarodowego powstaje w języku ogólnonarodowym zjawisko współistnienia dwu lub więcej form tego samego wyrazu. Przykładem może być angielski wyraz 'pump', który język ogólnonarodowy przyswoił sobie w postaci 泵 *pêng*, zaś dialekt szanghajski w postaci 帮浦 *pang-pu*. Ta forma szanghajska została następnie przejęta przez język ogólnochiński, co spowodowało współistnienie dwu różnych form tego samego wyrazu.

3. Wpływ pisma chińskiego. Szczególny rodzaj pisma, którym posługują się Chińczycy, także bywa jedną z przyczyn istnienia różnych form tego samego wyrazu pochodzenia obcego. Gdyby różne propozycje przyswojenia wyrazu obcego nie były pisane znakami chińskimi, rozbieżność między nimi nie byłaby tak wielka, jak obecnie. Ze względu na różnice dialektalne znaki mogą być różnie wymawiane. Wymowa dialektalna lub półdialektalna (tj. mająca pewne cechy wymowy dialektalnej) tego samego znaku może się różnić poważnie od lekcji tegoż znaku w języku ogólnonarodowym. Przy wysuwaniu propozycji przyswojenia wyrazu obcego proponujący może użyć dla zapisania tego wyrazu znaków chińskich według ich wymowy w swym własnym dialekcie. W szczególnych wypadkach różnice propozycji mogą być czysto graficzne, gdyż różne osoby mogą użyć różnych znaków wymawianych identycznie.

4. Wpływ semantycznej budowy wyrazu pochodzedzenia obcego. Istnienie różnych form tego samego wyrazu pochodzenia obcego może być także skutkiem odmiennych skojarzeń semantycznych z elementami fonetycznymi obcego wyrazu. Jak wiadomo, znak chiński jest nie tylko symbolem fonetycznym, lecz zarazem także symbolem semantycznym, znaczącym. Ten, kto proponuje przyswojenie wyrazu obcego, może dla zapisania tego wyrazu po chińsku użyć znaków chińskich nie wyłącznie jako znaków fonetycznych, lecz tak je dobrać, by zarazem ich wartości semantyczne oddawały znaczenie danego wyrazu obcego. Wobec różnych możliwości skojarzeń semantycznych tego rodzaju zapisy tego samego wyrazu obcego przez różne osoby mogą być bardzo różne. Przykładem niech będzie wyraz pochodzący z angielskiego 'cement'. Wyraz ten oddawano po chińsku według zasady semantycznej bądź jako 水門汀 *szuei-mên-t'ing* lub 洒門汀 *sa-mên-t'ing* (gdzie pierwszy i trzeci znak sugerują związek semantyczny z czymś płynnym przez dwukrotnie powtórzony graficzny element 'woda'), bądź jako 西門土 *si-mên-t'u* lub 士敏土 *szy-min-t'u* (gdzie ostatni znak 'ziemia' sugeruje inną cechę charakterystyczną cementu — sypkość). Wyraz ten zapisywano także czysto fonetycznie 賽門德 *sai-mên-tê* lub 賽門瓦 *sai-mên-t'o* — gdzie znaczenie użytych znaków nie pozostaje w żadnym związku ze znaczeniem wyrazu zapożyczonego. W rezultacie powstało sześć różnych form tego samego wyrazu obcego.

Na skutek wymienionych przyczyn rozbieżność różnych form tych samych w istocie wyrazów pochodzenia obcego jest w pewnych wypadkach tak duża we współczesnym języku chińskim, że może szkodzić komunikatywnej funkcji języka. Oczywiście, zjawisko to w toku ewolucji językowej może zaniknąć w sposób naturalny i tylko jedna forma może zostać ostatecznie przyjęta. Przykładem jest proces zapożyczania angielskiego wyrazu 'golf', który to wyraz początkowo oddawano czterema różnymi formami: 高爾夫 *kao-êr-fu*, 高而福 *kao-êr-fu*, 果爾夫 *kuo-êr-fu* i 考爾夫 *k'ao-êr-fu*, jednak tylko

pierwsza z nich ostatecznie się utrwaliła. Inny przykład: wyraz 'whisky' początkowo oddawano po chińsku jako 威士忌 *wei-szy-ki* lub 灰司克 *huei-sy-k'o*; obecnie używa się wyłącznie pierwszej z tych form. Taki proces jest jednak stosunkowo powolny i nie nadąża za potrzebami społeczeństwa. Dlatego też potrzebna jest normalizacja wyrazów pochodzenia obcego we współczesnym języku chińskim.

II

Normalizacja współczesnego języka chińskiego jest jednym z najważniejszych zadań stojących obecnie przed narodem chińskim w dziedzinie polityki językowej. Jest to zagadnienie bardzo trudne i skomplikowane, nic więc dziwnego, że dotąd jeszcze nie rozwiązane. Jednym z wycinkowych problemów tego zagadnienia jest sprawa normalizacji wyrazów pochodzenia obcego we współczesnym języku chińskim. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zasad normalizacji wyrazów pochodzenia obcego i poddanie ich pod dyskusję.

Wydaje się, że normalizacja wyrazów pochodzenia obcego powinna być dokonana w oparciu o dwie poniższe zasady:

1. Zasada potrójnej jedności. Zasadę tę można także nazwać zasadą jedności elementów: leksykalnego, fonetycznego i graficznego. Zgodnie z tą zasadą każdy wyraz zapożyczony powinien mieć ustaloną jedną wymowę i grafię. W języku chińskim jest np. osiem różniących się grafią i wymową form wyrazu pochodzącego z ang. 'chocolate'. Z tych form tylko jedna powinna być wybrana i uznana za obowiązującą. Dlaczego jednak wybór ma paść na tę, a nie na inną formę? Wybór powinien być rozstrzygnięty w oparciu o następujące kryteria pomocnicze:

a. Kryterium częstotliwości. W początkowym stadium przyswajania wyrazu obcego powstaje często wiele form tego wyrazu w języku przyswajającym, choć częstotliwość ich używania bywa różna, a czasem tylko jedna z nich zostaje ostatecznie przyjęta. Jeżeli spośród różnych form (wariantów) tego samego wyrazu pochodzenia obcego jedna jest stosunkowo często używana, to jest to ta, która zgadza się najlepiej z wewnętrznymi prawami rozwoju języka i która najprawdopodobniej w przyszłości wyparłaby inne formy. Można więc wybrać formę na podstawie częstotliwości jej występowania i uznać ją za obowiązującą. We współczesnym języku chińskim istnieją np. cztery różne formy wyrazu pochodzącego od francuskiego 'mètre': 邁當 *mai-tang*, 米突 *mi-t'u*, 密達 *mi-ta* i 米 *mi*. Z form tych 米 *mi* powinno być wybrane jako forma obowiązująca, ponieważ jest to postać najczęściej używana (a zarazem najprostsza i najbardziej zgodna ze strukturą języka chińskiego).

b. Kryterium fonetyczne. Wyraz obcy jest przyswajany danemu językowi najczęściej na zasadzie pewnych odpowiedniości między fonetyką języka zapożyczającego a fonetyką języka, z którego wyraz jest przejmowany.

Między np. fonetyką angielską i fonetyką języka chińskiego stwierdzamy w zapożyczeniach taką dość regularną odpowiedniość: w przyswojonych wyrazach chińskich angielskiemu *t* odpowiada chińskie *t* lub *t'* (*t* przydechowe). Jeżeli więc z dwu różnych form (wariantów) wyrazu chińskiego pochodzącego z języka angielskiego jedna zgadza się z tą odpowiednicścią, druga zaś nie — przy czym nie można stwierdzić, która z dwu form jest bardziej rozpowszechniona — powinno się w oparciu o kryterium odpowiedniości fonetycznych przyjąć jako obowiązujący wariant zgodny z rozpowszechnioną odpowiedniością. Są np. dwie formy wyrazu pochodzącego z angielskiego 'antimony': 安質母尼 *an-czy-mu-ni* i 安的摩尼 *an-ti-mo-ni*. Obie różniące się wymową i grafią formy są równie często spotykane. W oparciu o kryterium fonetyczne za obowiązującą powinno się uznać formę 安的摩尼 *an-ti-mo-ni*, ponieważ zgadza się ona ze wspomnianą odpowiedniością fonetyczną.

c. Kryterium prostoty. Kryterium to dotyczy zwłaszcza graficznej postaci wyrazu pochodzenia obcego. Identycznie wymawiana forma wyrazu pochodzenia obcego może być pisana po chińsku w różny sposób. Aby zrealizować zasadę potrójnej jedności elementów (leksykalnego, fonetycznego i graficznego) należy tylko jeden z wariantów uznać za obowiązujący, a wybór winien być dokonany w oparciu o kryterium prostoty: za obowiązującą powinna być uznana najprostsza postać graficzna. We współczesnym języku chińskim jest np. kilka prawie identycznie wymawianych wariantów pochodzących z angielskiego 'ice-cream': 冰其淋 *ping-k'i-lin*, 冰琪淋 *ping-k'i-lin*, 冰激淋 *ping-ki-lin*, 冰激凌 *ping-ki-ling* i 冰攪凌 *ping-kiao-ling*[1]. Zgodnie z kryterium prostoty postaci graficznej należy uznać za obowiązującą pierwszą z wymienionych form.

d. Kryterium historyczne. Wyraz pochodzenia obcego może mieć już pewną tradycję w języku zapożyczającym. Jeżeli wyraz obcy jest już od dłuższego czasu przyjęty w języku chińskim i ma określoną pierwotną postać, nie należy jej zastępować przez inną, utworzoną później. Tak np. angielski wyraz 'cocoa' jest już od dłuższego czasu przyjęty w języku chińskim w formie 可可 *k'o-k'o*. Wprawdzie później utworzono od tego samego wyrazu angielskiego inny wariant: 苞苞 *k'ou-k'ou*, który w pewnym sensie lepiej sugeruje znaczenie wyrazu angielskiego (dzięki elementowi graficznemu 'trawa' wskazującemu na przynależność wyrazu do kategorii roślin i roślinnych środków spożywczych), jednakże pierwotna forma tego wyrazu ma już pewną tradycję i dlatego w oparciu o kryterium historyczne powinna ona być przyjęta za obo-

---

[1] Pierwszy element 冰 *ping* zn. 'lód' i odpowiada elementowi 'ice' złożenia angielskiego, natomiast dwie następujące sylaby chińskie oddają w różny sposób fonetycznie i graficznie ang. 'cream'.

wiązującą[2]. Zasada ta powinna obowiązywać przede wszystkim w wypadku chińskich transkrypcji obcych nazw własnych.

Obecna sytuacja w zakresie pisowni i wymowy obcych nazw własnych poważnie utrudnia naukę historii i geografii. Dlatego też sprawa ustalenia pisowni i wymowy obcych nazw własnych jest jednym z zasadniczych problemów związanych z normalizacją współczesnego języka chińskiego.

Wiele obcych nazw osobowych i geograficznych ma obecnie po kilka wariantów fonetycznych i graficznych. Należałoby przyjąć najstarsze i najbardziej rozpowszechnione formy za obowiązujące i odrzucić inne. Przykładem trudności, jakie powoduje nie znormalizowana pisownia obcych nazw własnych, może być nazwisko znanego aktora Chaplina. Najstarsza forma transkrypcji tego nazwiska to 卓别麟 *Czuo-pie-lin*. Prócz tego istnieją jeszcze dwie inne chińskie postaci nazwiska Chaplina: 賈波林 *Kia-po-lin* i 賈白林 *Kia-pai-lin*. Czytelnik nie wie często, że chodzi tu o tę samą osobę i może mu się wydawać, że chodzi o trzy różne nazwiska[3].

e. Kryterium semantyczne. W procesie przyswajania wyrazu obcego przez język chiński często bywa stosowany fonetyczno-semantyczny sposób oddawania wyrazu obcego. Polega on na użyciu takich morfemów chińskich, które pełniąc funkcję fonetycznych odpowiedników poszczególnych elementów fonetycznych wyrazu obcego sugerują jednocześnie określoną wartość semantyczną. Fonetyczno-semantyczna postać wyrazu pochodzenia obcego jest niewątpliwie lepsza od formy czysto fonetycznej, ponieważ osobom nie znającym danego wyrazu pozwala na ustalenie jego przybliżonego znaczenia. Przykładem fonetyczno-semantycznego sposobu przyswojenia wyrazu obcego może być wyraz 斯芬克獅 *sy-fên-k'o-szy* 'sfinks', gdzie ostatni morfem znaczący 'lew' sugeruje w pewnym stopniu znaczenie całości.

Stosując to kryterium przy ustalaniu obowiązujących form wyrazów pochodzenia obcego powinno się zwrócić szczególną uwagę na dokładność sugestii semantycznych, bowiem niewłaściwie użyty element semantyczny może spowodować nieporozumienia. Jeżeli zatem fonetyczno-semantyczna grafia wyrazu pochodzenia obcego może spowodować fałszywe skojarzenia, to lepiej przyjąć postać czysto fonetyczną za obowiązującą.

Są też takie wypadki, że dwa różne wyrazy obce zostały po chińsku oddane fonetycznie i graficznie w identyczny sposób, co przyczynia się do licznych nieporozumień. Tak np. jedna z form wyrazu pochodzącego z angielskiego 'jacket',

---

[2] Oczywiście często dwa lub więcej kryteriów winno łącznie decydować o ustaleniu określonej postaci wyrazu pochodzenia obcego. W wypadku omawianym wyżej pierwotna forma wyrazu 'kakao' może być uznana za obowiązującą również na podstawie kryterium prostoty formy graficznej.

[3] P. artykuł W. Jabłońskiego pt. *T'an-t'an fan-i wên-t'i* — „Czung-kuo jü-wên", nr 2 z 1956 r., str. 28.

捷克 *tsie-k'o*, jest identyczna z chińską nazwą Czechosłowacji. W takim wypadku postulat wyeliminowania formy 捷克 *tsie-k'o* w znaczeniu równym angielskiemu 'jacket' jest zupełnie zrozumiały.

f. Kryterium gramatyczne. Struktura wyrazów pochodzenia obcego musi się zgadzać z właściwościami gramatycznymi współczesnego języka chińskiego. Jeżeli więc spośród kilku form tego samego wyrazu pochodzenia obcego jedna dokładniej niż inne odpowiada specyficznym cechom strukturalnym języka chińskiego, to właśnie ta forma winna być uznana za obowiązującą. We współczesnym języku chińskim są dwie formy wyrazu pochodzącego od francuskiego 'prolétariat': 普羅列塔利亞 *p'u-lo-lie-t'a-li-ja* i 普羅階級 *p'u-lo kie-ki*. Z tych form pierwsza jest zapożyczeniem czysto fonetycznym, zaś druga została utworzona zgodnie z morfologią współczesnego języka chińskiego (z wyrazem 階級 *kie-ki* 'klasa', jako członem określonym przez fonetyczne zapożyczenie 普羅 *p'u-lo* 'prolétariat'). Właśnie ta druga postać, jako bardziej odpowiadająca charakterowi języka chińskiego, powinna stać się obowiązującą.

Wymienione wyżej kryteria nie mają oczywiście charakteru absolutnego. Ich stosowanie winno opierać się na drobiazgowym badaniu synchronicznym i dokładnej analizie roli danego wyrazu pochodzenia obcego w leksyce współczesnego języka chińskiego.

2. Zasada współistnienia. W myśl tej zasady dwie lub więcej form pochodzących od tego samego wyrazu obcego może równocześnie współistnieć w języku. Na pozór zasada ta wydaje się przeczyć omówionej poprzednio zasadzie potrójnej jedności, jednak w rzeczywistości nie jest tak. A oto dwa kryteria pomocnicze, którymi posługuje się zasada współistnienia.

a. Zasada współistnienia różnych form. W procesie zapożyczania zdarza się, że zakres użycia wyrazu pochodzenia obcego w języku zapożyczającym jest ograniczony w stosunku do zakresu użycia odpowiedniego wyrazu w języku, z którego dokonano zapożyczenia lub że zakres użycia wyrazu obcego jakoś inaczej nie pokrywa się z zakresem użycia odpowiedniego wyrazu w języku obcym. Zdarza się, że wyraz pochodzenia obcego jest używany tylko w jakimś jednym znaczeniu, podczas gdy wyraz obcy, od którego ten wyraz pochodzi, ma dwa lub więcej znaczeń. Niekiedy dla oddania różnych znaczeń danego wyrazu obcego tworzy się różne formy. Z punktu widzenia języka przyswajającego dany wyraz obcy takie dwie formy (odpowiadające różnym znaczeniom) są odrębnymi wyrazami, mimo że pochodzą od tego samego wyrazu obcego. Skoro są to zatem dwa różne wyrazy, a nie dwie różne formy tego samego wyrazu, mogą one współistnieć w języku przyswajającym i nie pozostaje to w żadnej sprzeczności z zasadą jedności. Przykładem mogą być dwa różne wyrazy pochodzące od angielskiego 'motor': 馬達 *ma-ta* i 摩托 *mo-t'o*. Pierwszy z nich oddaje tylko jedno ze znaczeń wyrazu angielskiego: motor — maszyna poruszająca inne maszyny, drugi zaś inne znaczenie: motor — ma-

szyna, która zawiera urządzenie ją poruszające. Stąd po chińsku 'motocykl' to 摩托車 *mo-t'o-cz'ê*, a nie 馬達車 *ma-ta-cz'ê*.

b. Zasada współistnienia różnych odcieni stylistycznych. Dwa wyrazy (lub więcej) mogą wyrażać to samo pojęcie oddając jednak różne odcienie stylistyczne. Np. 父親 *fu-ts'in* 'ojciec' wyraża odcień respektu, natomiast wyraz 爸爸 *pa-pa* 'tata' — choć też oznacza ojca — zawiera w sobie odcień poufałości. Z logicznego punktu widzenia oba wyrazy odpowiadają temu samemu pojęciu 'ojca'. Wyrazy oddające różne odcienie stylistyczne są w języku potrzebne i dotyczy to również wyrazów pochodzenia obcego. Zdarza się, że istnieje już w języku wyraz rodzimy lub wyraz pochodzenia obcego odpowiadający temu samemu pojęciu, co jakiś nowoutworzony wyraz pochodzenia obcego. Jeżeli jednak taki wyraz oddaje specyficzny odcień stylistyczny, winien on być zachowany razem z istniejącymi już jego synonimami (niezależnie od tego, czy synonimy te są wyrazami rodzimymi, czy też wyrazami pochodzenia obcego). Istnieje np. czysto chiński wyraz 公平 *kung-p'ing* 'uczciwy, taki jak przystało', jednak Lu Sün używał w podobnym znaczeniu wyrazu pochodzenia angielskiego 費厄潑賴 *fei-o-p'o-lai* < ang. 'fair-play', oddającego inny odcień stylistyczny. W takich wypadkach należy zachować synonimiczny wyraz pochodzenia obcego na równi z wyrazem rodzimym.

Budowa gramatyczna i leksyka języka chińskiego różnią się bardzo od budowy gramatycznej i leksyki języków indoeuropejskich. Dlatego wyrazy pochodzące z języków indoeuropejskich niełatwo dostosowują się do wewnętrznych praw języka chińskiego. Wiele wyrazów pochodzenia indoeuropejskiego, które kolidowały z wewnętrznymi prawami języka chińskiego, zostało później zastąpionych przez kalki utworzone z rdzennie chińskiego materiału językowego. Tak np. długie wyrazy polisylabiczne, złożone z sylab nie mających chińskiej wartości semantycznej, nie odpowiadają charakterowi leksyki chińskiej, opartej zasadniczo o monosylabiczne elementy znaczące. Dlatego zapożyczenia czysto fonetyczne, wielosylabowe a nawet dwusylabowe, są wypierane przez wyrazy utworzone z rdzennie chińskiego materiału leksykalnego. Początkowo przyswojono językowi chińskiemu takie wyrazy jak: 吉他 *ki-t'a* < ang. 'guitar', 麥克風 *mai-k'o-fêng* < ang. 'microphone', 披亞諾 *p'i-ja-no* < ang. 'piano'. Stopniowo jednak wyrazy te zostały zastąpione przez twory złożone z czysto chińskich elementów: 六弦琴 *liu-hien-k'in* 'gitara', 擴音機 *k'uo-in-ki* 'mikrofon', 鋼琴 *kang-k'in* 'pianino'.

Niektórzy językoznawcy uważają również takie nowotwory za wyrazy pochodzenia obcego. To stanowisko jest z naszego punktu widzenia niesłuszne. Tzw. „tłumaczenie semantyczne" polega na przyswajaniu językowi obcych pojęć za pomocą istniejących rodzimych elementów językowych. Nie jest to zapożyczanie wyrazów obcych, które są przecież kompleksami fonetyczno-semantycznymi, lecz tworzenie wyrazów z rdzennie chińskiego materiału językowego. Takie wyrazy łatwiej dostosowują się do wewnętrznych praw ję-

zyka chińskiego i zastępują wyrazy pochodzenia obcego. Naszym zdaniem proces ten nie polega na zapożyczaniu wyrazów, lecz na zapożyczaniu pojęć.

Ze względu na różnice strukturalne między językiem chińskim a językami indoeuropejskimi duża ilość wyrazów pochodzenia indoeuropejskiego pojawia się w języku chińskim tylko przejściowo i zostaje zastąpiona przez twory leksykalne zbudowane z materiału czysto chińskiego.

Istnieje też dość silna tendencja do zastępowania wyrazów pochodzenia indoeuropejskiego przez wyrazy pochodzenia japońskiego. Wyrazy japońskie często są utworzone z elementów strukturalnych zapożyczonych poprzednio do japońskiego z języka chińskiego i takie zresinizowane wyrazy japońskie dostosowują się łatwiej do wewnętrznych praw języka chińskiego. Np. wyraz 德謨克拉西 *tê-mo-k'o-la-si* < ang. 'democracy' został wyparty przez wyraz 民主 *min-czu* < jap. *minshu*. Japoński wyraz 民主 *minshu* (utworzony z elementów chińskich zapożyczonych do języka japońskiego) zastosowali Japończycy dla oddania pojęcia 'demokracja'. Przeniesiony z kolei w tym znaczeniu do języka chińskiego został on z łatwością przyjęty przez Chińczyków w miejsce zbyt długiego (i złożonego z elementów nic nie znaczących) wyrazu pochodzenia indoeuropejskiego.

W toku przyswajania wyrazów japońskich Chińczycy modyfikują je niekiedy wprowadzając zmiany graficzne lub zmieniając części składowe tych wyrazów. Zdarza się, że taką zmodyfikowaną postać przyjmują powtórnie Japończycy, zastępując nią postać wyrazu poprzednio przez nich utworzoną.

Z powyższego nie wynika jednak, że wyrazy pochodzenia obcego mogą zaniknąć w języku chińskim. Często wyrazy czysto chińskie nie oddają dostatecznie dokładnie znaczenia wyrazów obcych i nie mogą ich zastąpić. Przykładem może być sprawa chińskiego odpowiednika ang. wyrazu 'logic'. Czysto chiński wyraz 名學 *ming-hüe* nie oddawał adekwatnie znaczenia 'logic'. Również wyraz zapożyczony z języka japońskiego, a złożony z elementów chińskich 論理學 *lun-li-hüe* < jap. *ronrigaku*, nie oddawał należycie sensu wyrazu angielskiego. W rezultacie oba wymienione wyrazy zostały zastąpione przez wyraz pochodzenia angielskiego 邏輯 *lo-tsi*.

Przyswajanie wyrazów obcych jest zjawiskiem zupełnie naturalnym. Kiedy zachodzi potrzeba wyrażenia obcych pojęć lub nazwania nowych przedmiotów, trzeba bądź zapożyczyć wyraz obcy, bądź utworzyć nowy wyraz posługując się chińskim materiałem językowym. Jeżeli wyraz utworzony na zasadzie „tłumaczenia semantycznego" nie oddaje w sposób adekwatny znaczenia wyrazu obcego, lepiej jest posłużyć się wyrazem pochodzenia obcego. Jeżeli zaś wyrazy utworzone przez „tłumaczenie semantyczne" wyrażają takie odcienie stylistyczne, których nie wyrażają wyrazy pochodzenia obcego, będące ich synonimami, lub jeżeli te ostatnie wyrażają takie odcienie, których wyrazy powstałe w procesie „tłumaczenia semantycznego" nie wyrażają — obie formy powinny pozostać w języku.

Są poza tym takie wyrazy lub nazwy złożone pochodzenia obcego, które mają charakter międzynarodowy. Takie wyrazy są potrzebne ze względu na stosunki międzynarodowe. Jeżeli więc istnieją dwa synonimy, z których jeden jest wyrazem pochodzenia obcego o charakterze międzynarodowym, a drugi wyrazem rdzennie chińskim, powinno się oba te wyrazy zachować. Mówi się, np. 中屬土耳其斯坦 *Czung-szu T'u-êr-k'i-sy-t'an* 'Turkiestan Chiński', ale istnieje także chińska nazwa tego terenu 新疆 *Sin-kiang*. Równoczesne istnienie obu tych nazw nie powinno nam przeszkadzać.

III

Powyższe rozważania dotyczyły wyrazów pochodzenia obcego, które już istnieją we współczesnym języku chińskim. Ponieważ jednak przyswajanie wyrazów obcych jest zjawiskiem ciągłym, wyrazy obce będą również w przyszłości przenikać do języka chińskiego. Dlatego jednym z głównych problemów normalizacji wyrazów pochodzenia obcego jest sprawa zapobieżenia temu, by w przyszłości nie powtórzyła się sytuacja, jaką dziś obserwujemy w języku chińskim pod tym względem. Należy więc poruszyć tu jeszcze zagadnienie normalizacji metod przyswajania wyrazów obcych oraz wspomnieć o sposobach zapobieżenia powstawaniu różnych wariantów tego samego wyrazu pochodzenia obcego.

Wyrazy obce przyswaja się na zasadzie przeniesienia kompleksów fonetyczno-semantycznych z języków obcych do języka chińskiego. Zasady, którymi język chiński winien się kierować przy zapożyczaniu wyrazów obcych w przyszłości, winny być oparte na znajomości praw rozwojowych wyrazów pochodzenia obcego już istniejących w języku chińskim. Dlatego też należy zbadać odpowiedniości fonetyczne między językami obcymi a językiem chińskim i ustalić reguły, wedle których w przyszłości winny być przyswajane wyrazy obce. Ponieważ każdy znak pisma chińskiego odpowiada jednej sylabie, odpowiedniości fonetyczne powinny być oparte na sylabie jako na jednostce podstawowej. Należy ustalić określone znaki, a zatem sylaby o określonych wartościach fonetycznych, którymi będzie się oddawać określone sylaby danego wyrazu obcego. Na podstawie zaobserwowanych odpowiedniości fonetycznych można np. stwierdzić, że sylaba *ka* w wyrazach pochodzenia angielskiego jest najczęściej oddawana przez 卡 *k'a*; dlatego ten właśnie znak powinno się przyjąć jako odpowiadający sylabie *ka* we wszystkich wyrazach pochodzenia angielskiego.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na następujące fakty:

Po pierwsze, we współczesnym języku chińskim nie ma w ogóle grup spółgłoskowych, a w wygłosie sylaby nie ma innych spółgłosek niż *n* lub *ŋ*. Dlatego też w wypadku, gdy zapożyczone wyrazy obce składają się z sylab, w których, są grupy spółgłoskowe lub spółgłoski wygłosowe inne niż *n* lub *ŋ*, w języku chińskim należy takie sylaby dzielić na dwie (lub więcej) przez dodanie samo-

głosek interkonsonantycznych lub samogłosek stawianych po spółgłoskach wygłosowych, np. każdej sylabie *sta-* powinno odpowiadać 斯大 *sy-ta*, sylabie *-dam* 一大母 *ta-mu* itp.

Po drugie, w niektórych wypadkach należałoby zastosować zasadę semantyczną przez dodanie specjalnych elementów graficznych wskazujących na związek semantyczny kompleksu oddającego dany wyraz obcy z odpowiednim znaczeniem — co w strukturze pisma chińskiego jest w pewnym stopniu możliwe.

Po trzecie, wyraz pochodzenia obcego, przejęty na zasadzie naśladownictwa fonetycznego, może mieć dodany morfem rdzennie chiński informujący o klasie pojęć, do której dany wyraz należy, np. 魚 *jü* 'ryba' w wyrazie 沙汀魚 *sza-t'ing-jü* 'sardynka'.

Językoznawcy powinni ustalić serie znaków chińskich odpowiadających określonym sylabom tych języków, z których język chiński może w przyszłości czerpać wyrazy zapożyczone. Te ustalone znaki powinny być w przyszłości stosowane przy przyswajaniu nowych wyrazów pochodzenia obcego.

i
s
r
l
c
r
z
c

s
c
w
o
w
r
P
n
N
n
o
n
o
o

gl
te
sa
cl